

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

- A** Представлено теоретичні та практичні аспекти формування мотивації до вивчення іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей. Обґрунтовано сутнісні характеристики поняття «мотивація». Окреслено провідні мотиви студентів до вивчення англійської мови; зроблено висновок про те, що у структурі мотивів майбутніх фахівців домінує внутрішня мотивація, яка змістовно пов'язана з навчальною діяльністю.

Ключові слова: мотивація; мотиваційні фактори; засоби підвищення мотивації; інноваційні види занять; навчально-пізнавальна діяльність; проблемне навчання; іноземна мова

- S** *Khaliavka Lidia. Development of non-philological specialties students' motivation to study a foreign language.*

The article presents theoretical and practical aspects of forming motivation to study a foreign language for students of non-philological specialties. The essential characteristics of the concept of «motivation» are substantiated. The leading motives of students to study English are outlined. It is concluded that the structure of motives of future professionals is dominated by internal motivation, meaningfully related to educational activities.

The results of the study confirm that the solution of educational problems by students independently activates their educational activities and strengthens the motivational sphere. It is proved that the use of play activities in the learning process simplifies the process of learning and motivates to learn the language. Additionally, precisely selected and regulated content of the discipline with a constant lively pace of learning a foreign language motivates students to succeed. In addition, the personal interest of the teacher in the progress of students adds to the latter's desire to learn.

It is concluded that modern research of scientists and employees of higher education related to the researched problem involves the search for new ideas, motivations, motives that increase the effectiveness of learning motivation as a major component of mastering a foreign language by students of non-language specialties.

Key words: motivation; motivational factors; means to increase motivation; innovative types of classes; educational and cognitive activities; problem-based learning; foreign language

Халявка Лідія Валеріївна, викладачка кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Khaliavka Lidia, lecturer of the Department of General and Slavic Linguistics and Foreign Languages, Poltava VG Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: lidiakhaliavka@gmail.com

Актуальність проблеми. Сучасний розвиток суспільства вимагає від кожного робітника, незалежно від посади, добре володіти однією із найрозповсюдженіших мов світу. Однак для якісного та ефективного вивчення та оволодіння іноземною мовою студенти мають мати потужну мотивацію. Оскільки саме від неї залежить результативність усього процесу навчання.

Варто зазначити, що студенти нефілологічних факультетів менш мотивовані до вивчення іноземних мов. Навіть, не зважаючи на зацікавленість роботодавців до висококваліфікованих спеціалістів зі знанням двох, трьох мов, підопічні не завжди виявляють зацікавлення до оволодіння англійською мовою.

Як зазначає В. Знанецький [7, с. 39], до основних вимог сучасних роботодавців відносять високі комунікативні здібності та оволодіння хоча б однією з розповсюджених мов ділового світу. На третьому місці серед вимог є професійні компетенції та комп'ютерна грамотність.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Щоб дослідити питання мотивації до оволодіння іноземною мовою

студентів немовних спеціальностей, ми ознайомилися з науковими працями вітчизняних (В. Безлюдна, Г. Бородіна, Г. Гремитських, Е. Знанецька, В. Знанецький, В. Коваленко, І. Оришин, Г. Папура, В. Райлянова, О. Тарнопольський) і зарубіжних (А. Маркова, П. Якобсон, Р. Гарднер, З. Дорней, У. Ламберт, Дж. Келлер, Г. Крукс, Р. Шмідт) науковців, які вказують на наявність значних проблем у забезпеченні умов формування мотивації до навчання студентів немовних спеціальностей. Ознайомлення з різними теоріями мотивації навчальної діяльності та їх взаємозв'язку дозволяють припустити, що проблема мотивації навчання як основного складника оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей залишається недостатньо розкритою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Останнім часом у дослідників закладів вищої освіти зростає зацікавленість до вивчення проблем формування мотивації до навчання, тому кількість дисертацій присвячених особливостям її формування (С. Каверін, І. Красногорова, Л. Куліков, А. Маркова, Б. Сосновський),

однак відсутні праці, що висвітлюють прикладні аспекти її формування.

Мета статті: розгляд проблеми формування мотивації студентів нефілологічних спеціальностей до вивчення іноземної мови.

Викладення основного матеріалу. Однією з головних проблем під час вивчення іноземної мови є наявність мотивації до навчання. Оскільки дисципліна «Іноземна мова» має свої особливості, зокрема навчання через спілкування.

Уже багато років фахівці – лінгвісти і нелінгвісти – погоджуються з тим, що оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей мусить розвивати у студента вміння вільно користуватися іноземною літературою у своїй галузі знань, а також спілкуватися іноземною мовою у певних ситуаціях (головним чином професійних) [3, с. 62].

Науковець С. Гончаренко зазначає, що мотивація – це «система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки». На його думку, «мотиви можуть виступати як: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись із різних мотивів» [4, с. 217].

Відповідно до досить великої кількості підходів до дослідження мотивації, її сутність визначається по-різному. Але найпоширенішим поглядом щодо визначення сутності мотивації є наступний: мотивація – це сукупність мотивів, зумовлена потребами і цілями особистості, рівнем домагань та ідеалами діяльності (зовнішніми: винагорода тощо; внутрішніми: знання, вміння, здатності, характер) і світоглядом, переконаннями, спрямованістю особистості. При цьому не треба лишати поза увагою той факт, що мотивація – утворення не статичне, а динамічне, оскільки спонукання, тобто потреби в навчанні, сенс навчання, мотиви навчання, цілі, емоції, ставлення та інтереси, з яких складається мотивація, постійно змінюються і створюють нові відносини одне з одним [6, с. 503–504].

В. Безлюдна зазначає, що навчальна мотивація як і будь-який інший вид, визначається цілою низкою чинників:

- 1) освітньою системою;
- 2) освітньою установою;
- 3) організацією освітнього процесу;
- 4) специфікою предмета;
- 5) суб'єктивними особливостями педагога тощо [1, с. 34].

Більшість дослідників (І. Оришин, Г. Бородіна, Н. Пахомова) визначають провідними навчально-пізнавальні мотиви. Але якщо пізнавальні мотиви є високопродуктивними для процесу учіння школярів, то у закладі вищої освіти їхня роль дещо змінюється [8, с. 8].

Особливості соціального стану студентства та їхні вікові характеристики впливають на діяльність таким чином, що вона вже не може спонукатися лише пізнавальними мотивами, пізнавальним інтересом. Формування учіння заради

учіння вже не спрацьовує. На передній план тут виходить професійна спрямованість студентів, їхня орієнтація на майбутнє, що часто носить відверто прагматичний характер. Саме тому процес учіння у закладі вищої освіти характеризується «своїми» специфічними мотивами, які багато в чому відрізняються від мотивів учіння школярів, і вимагають детального теоретичного та експериментального вивчення [3, с. 63; 9, с. 58; 10, с. 228].

В умовах сучасного суспільства все більшої і більшої популярності набуває теорія «цілеспрямованої мотивації» Р. Гарднера, який визначає дві орієнтації щодо вивчення мови:

1) інструментальну, яка відображає бажання студента вивчити мову задля досягнення своєї мети, наприклад, складання іспиту/заліку, саморозвиток тощо;

2) інтегративну, яка відображає бажання вивчити мову через високе позитивне особистісне ставлення до цієї мови, народу, який нею спілкується, культури тощо [14, с. 270].

3. Дорней аналізує феномен мотивації навчання іноземній мові з позиції виокремлення трьох рівнів, які включають у себе цілу низку факторів мотивації, а саме:

1) рівень мови (культура, суспільство, практична важливість мови);

2) рівень студента (самоефективність, упевненість у собі, орієнтація на результат);

3) рівень навчальної ситуації (вплив особистості викладача, його поведінки, стилю викладання, вплив методів і прийомів навчання, а також вплив групової динаміки) [13, с. 273–284].

Дослідники Г. Крукс і Р. Шмідт визначають чотири основні рівні мотивації в процесі вивчення іноземної мови:

1) макрорівень;

2) рівень роботи в класі;

3) рівень навчальної програми;

4) рівень, пов'язаний із зовнішніми факторами. Вони застосовують принципи «очікуваності результату» та «самостійності» в поясненні теорії мотивації у навчанні [12, с. 469–512].

Як показує дослідження Г. Гремитських, традиційним для студентів немовних спеціальностей є низький рівень лінгвопізнавальної мотивації, що свідчить про цілком зрозумілу відсутність у майбутніх фахівців інтересу до лінгвістичних проблем. Проте потенціал цього мотиву в активізації діяльності вивчення іноземної мови є значним, а тому педагогові треба подбати про створення умов для його формування [5, с. 35–37].

Роки психологічних досліджень і досвід викладання підтвердили, що звичайна репрезентація навчального контенту не є такою ефективною як засвоєння матеріалу через вирішення низки навчальних проблем. Тому вважаємо, що проблемне навчання – найефективніше в процесі вивчення іноземної мови.

Створення проблемних завдань є специфічною методичною роботою, що потребує великих витрат часу і зусиль із боку викладача, але ці зусилля виправдані. Як ми вже зазначали раніше вивчення мови відбувається саме через формування іншомовних комунікативних навичок, які включають чотири види мовленнєвої діяльності: читання, письмо, говоріння та слухання.

В основі проблемного навчання лежить вирішення питань, на які у студентів немає готової відповіді, тому вони повинні самостійно напружено думати над розв'язанням завдання [2, с. 23]. Тобто вони, спираючись на раніше засвоєні знання, або приклади, мають самостійно знайти відповідь. Наприклад засвоєння нового граматичного матеріалу відбудеться краще і швидше, якщо студент самостійно сформулює правило, спираючись на наведені йому раніше приклади шляхом порівняння останніх. Володіння точно відібраним мовним матеріалом забезпечує необхідний мотиваційний рівень і надійне підґрунтя для мовленнєвої діяльності.

Мовленнєві вправи саме в діяльності читання мають носити професійно значущий і в той же час творчий характер, спонукати до максимального мисленнєвого напруження в процесі читання (мотивація творчої активності на занятті). Інтерес до виконання цих завдань значною мірою залежить від постановки завдань, їхніх формулювань, новизни, професійної значущості [3, с. 64].

Такі завдання є ще одним важливим мотиваційним фактором, який допомагає викладачеві керувати освітнім процесом, вчасно його спрямовувати в потрібне русло. Студенти отримують інтелектуальне задоволення від вирішення навчальних проблем, стають впевненішими у своїх знаннях і вміннях, що добре впливає на формування мотивації до вивчення іноземної мови.

Проблемне навчання включає залучення до процесу вирішення завдань усієї групи. Тобто виправлення помилки переростає у гру із зазначенням раніше сформульованого правила використання тієї чи іншої граматичної конструкції. Однак у колективному вирішенні завдань варто враховувати два фактори: фактор змагання та фактор часу. Стосовно першого між студентами розгорається конкуренція, що позитивно впливає на ритм вивчення, а щодо другого фактору, то обмеженість у часі змушує думати швидше і креативніше, що ще більше підігріває дух конкуренції. Інтенсивний режим праці тримає студентів завжди готовими відповідати і заняття проходить непомітно.

Вивчення мови – це важка праця як викладача так і студента. Оскільки наставник планує основні моменти навчання, обирає доцільні граматичні та лексичні вправи, використовує додаткові джерела інформації, а не лише підручник. Студент у той же час намагається зрозуміти та засвоїти матеріал, влучно використовувати в проблемних ситуаціях. Особливих труднощів вихованці зазнають під час усного висловлення своїх думок іноземною мовою.

Це спричинено мінімальною кількістю годин для вивчення англійської мови на нефілологічних факультетах: дві години на тиждень протягом одного року. Аудиторні заняття в основному присвячуються засвоєнню вибраного граматичного та лексичного матеріалу, а також навчанню професійного читання. Однак студенти виявляють неабиякий інтерес до вільного володіння іноземною мовою та безперешкодної комунікації з іноземцями. Цьому були численні підтвердження під час виробничих практик. Коли учасники освітнього процесу мали змогу поспілкуватися з іноземними дослідниками, однак не мали змоги через брак усної практики зрозуміти, що говорять, і не могли самостійно висловити свої думки.

Найкращою мовленнєвою практикою є зосередження уваги студента на самому процесі спілкування, а не на правилах. Щоб досягти цього ефекту, викладач має правильно застосовувати форми ігрової діяльності на занятті. Відповідне завдання має екстралінгвістичну мету, тобто готує студента до справжнього використання мови та закріплює мовні автоматизми.

Такого ефекту викладачеві допомагають досягти ігри. Саме ігрова діяльність дає викладачеві змогу створювати такі ситуації, в яких усна мова виступає засобом комунікації. Правильно підібрані ігри дають змогу закріпити поточний лексичний матеріал і влучно його застосовувати у заданих ситуаціях. Також є можливість підібрати ігри для закріплення граматичного матеріалу, доведення використання конструкцій до автоматизму. Головне призначення ігор – перехід до вільного спілкування.

Ігрова діяльність розвиває мовленнєву здогадку, реакцію, здатність імпровізувати та підлаштовуватись під змінні обставини. Гра допомагає подолати труднощі мовного бар'єру в несподіваний і цікавий для учасників спосіб, непомітний навіть для них самих.

Точна регламентація також відіграє важливу роль в ефективності вивчення іноземної мови. Під точною регламентацією розуміємо як викладач організовує процес навчання [11, с. 58]. Процедурна організація стимулює студентів до навчання. Зокрема чи є завдання системними чи хаотичними, чи обирає викладач індивідуальний підхід до кожного вихованця, чи відстежує прогрес кожного учасника процесу, усе це дає студентові чітке розуміння, що викладач контролює й спрямовує навчання кожного студента у бік кращого володіння предметом. Суворі регламентація сприяє покращенню успішності кожного студента, тому що в дію вступає дух суперництва. Щоб відповідати рівню групи або бути кращим, варто застосовувати додаткові джерела інформації. Крім того, підопічні звикають до постійного виконання проблемних завдань і стають автономними у навчанні. Кількість самостійної творчої роботи варто регулювати залежно від курсу навчання. Отже, студентам старших курсів варто давати більше можливостей до самовираження в процесі навчання.

Результати дослідження показали, що вирішення навчальних проблем студентами самостійно активізує їхню навчальну діяльність і зміцнює мотиваційну сферу. Також варто зазначити, що використання ігрової діяльності в процесі навчання спрощує процес засвоєння знань і мотивує на вивчення мови. Оскільки заняття стають цікавими та захопливими. А точно підібраний і регламентований контент навчальної дисципліни із постійним жвавим темпом вивчення іноземної мови мотивує вихованців на успіх. Крім того, особисте зацікавлення викладача прогресом студентів додає останнім бажання до навчання.

Висновки з даного дослідження. Отже, виходячи з вищевикладеного, ми дійшли висновку, що сучасні розвідки вчених і працівників вищої школи, що стосуються досліджуваної проблеми, передбачають пошук нових ідей, спонукань, мотивів, які підвищують ефективність мотивації навчання як основного складника оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей.

Перспективи подальших розвідок. Вважаємо, що проблема формування мотиваційних компонентів навчальної діяльності в процесі навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей заслуговує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Безлюдна В. В. Мотивації навчання як основна складова оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей. *Збірник наукових праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини*. 2013. Вип. 2. С. 32–37.
2. Бей І. Формування позитивної мотивації студентів до використання проєктних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови. *Збірник наукових праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини*. 2018. Вип. 2. С. 17–25.
3. Бородина Г. І. Щодо проблеми формування стійкої мотивації до вивчення іноземної мови у студентів інженерних. *Вісник ХНУ*. 2013. № 22. С. 59–66.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Гремиських Г. М. Змістові характеристики мотивації студентів немовних спеціальностей до вивчення іноземної мови. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/3/56.pdf/>.
6. Знанецький В. Ю. Розвиток мотивації студентів до вивчення іноземних мов під час професійної підготовки. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/22/78.pdf> (дата звернення 22.05.2021)
7. Знанецький В. Ю. Щодо розвитку мотивації студентів до вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки. *Стратегічні пріоритети в науці* : зб. наук. матеріалів XL міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Вінниця, 2020. Ч. 4 С. 38–40.
8. Красногорова І. Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1999. 23 с.
9. Оришин І. С. Мотивація – важливий фактор у вивченні іноземних мов у закладі вищої освіти. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. 2020. № 2. С. 55–58.
10. Пахомова Н. Г. Мотивація як основа формування інтегративних знань у процесі професійної підготовки. *Психологія і особистість*. 2017. № 1 (11). С. 223–236.
11. Скакун М., Матіюк Д. Підвищення мотивації студентів до вивчення німецької мови та формування готовності до неперервної освіти за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та мультимедійних засобів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов* : матеріали Всеукр. наук. конф. / ДНУ ім. В. Стуса. Вінниця, 2018. С. 56–59.

12. Crookes G. Motivation: Reopening the Research Agenda. *Language Learning*. 1991. № 41. P. 469–512.
13. Dornyei Z. Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom. *The Modern Language Journal*. 1994. № 3. P. 273–284.
14. Gardner R., Lambert W. Motivational variables in second language acquisition. *Canadian Journal of Psychology*. 1959. No 4. P. 266–272.

References

1. Bezliudna, V. V. (2013). Motyvatsii navchannia yak osnovna skladova ovologodnna inozemnoi movoiu studentiv nemovnykh spetsialnosti [Learning motivations as the main component of mastering a foreign language by students of non-language specialties]. *Zbirnyk naukovykh prats Uman'skoho derzh. ped. un-tu imeni Pavla Tychny [Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna]*, 2, 32-37 [in Ukrainian].
2. Bei, I. (2018). Formuvannia pozytyvnoi motyvatsii studentiv do vykorystannia proektnykh tekhnolohii u maibutnii profesiinii diialnosti vchytelia inozemnoi movy [Formation of positive motivation of students to use project technologies in the future professional activity of a foreign language teacher]. *Zbirnyk naukovykh prats Uman'skoho derzh. ped. un-tu imeni Pavla Tychny [Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna]*, 2, 17-25 [in Ukrainian].
3. Borodina, H. I. (2013). Shchodo problemy formuvannia stiiiko motyvatsii do vyvchennia inozemnoi movy u studentiv inzhenernykh [On the problem of forming a stable motivation to learn a foreign language in engineering students]. *Visnyk KhNU [Bulletin of KhNU]*, 22, 59-66 [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]: slovnyk*. Kyiv: Libud [in Ukrainian].
5. Hremytskykh, H. M. (2009). *Zmistovi kharakterystyky motyvatsii studentiv nemovnykh spetsialnosti do vyvchennia inozemnoi movy [Semantic characteristics of motivation of students of non-language specialties to study a foreign language]*. Retrieved from <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/22/78.pdf> [in Ukrainian].
6. Znanetskyi, V. Yu. (2012). *Rozvytok motyvatsii studentiv do vyvchennia inozemnykh mov pid chas profesiinoi pidhotovky [Development of motivation of students to study foreign languages during professional training]*. Retrieved from <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/22/78.pdf> [in Ukrainian].
7. Znanetskyi, V. Yu. (2020). Shchodo rozvytku motyvatsii studentiv do vyvchennia inozemnoi movy u protsesi profesiinoi pidhotovky [On the development of students' motivation to learn a foreign language in the process of vocational training]. In *Stratehichni priorytety v nauksi [Strategic priorities in science]: zb. nauk. materialiv XL Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 38-40). Vinnytsia [in Ukrainian]
8. Krasnolova, I. B. (1999). *Formuvannia motyviv uchinnia studentiv u protsesi vykladannia anhliiskoi movy [Formation of motives of students' learning in the process of teaching English]*. (Extended abstract of PhD diss.) [in Ukrainian].
9. Oryshchyn, I. S. (2020). Motyvatsiia – vazhlyvyi faktor u vyvchenni inozemnykh mov u zakladi vyshchoi osvity [Motivation is an important factor in the study of foreign languages in higher education]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 2, 55-58 [in Ukrainian].
10. Pakhomova, N. H. (2017). Motyvatsiia yak osnova formuvannia intehratyvnykh znan u protsesi profesiinoi pidhotovky [Motivation as a basis for the formation of integrative knowledge in the process of professional training]. *Psykhohiia i osobystist [Psychology and personality]*, 1 (11), 223-236 [in Ukrainian].
11. Skakun, M., & Matiuk, D. (2018). Pidvyshchennia motyvatsii studentiv do vyvchennia nimetskoj movy ta formuvannia hotovnosti do nepereryvnoy osvity za dopomohoiu suchasnykh informatsino-komunikatsiynykh tekhnolohii ta multymediynykh zasobiv [Increasing students' motivation to learn German and forming a readiness for continuing education with the help of modern information and communication technologies and multimedia tools]. In *Aktualni pytannia vyvchennia hermanskykh, romanskykh i slov'ianskykh mov i literatur ta metodyky vykladannia inozemnykh mov [Topical Issues in Studying German, Romance and Slavic Languages and Literature and Methods of Teaching Foreign Languages]: materialy Vseukr. nauk. konf.* (pp. 56-59). Vinnytsia [in Ukrainian].
12. Crookes, G. (1991). Motivation: Reopening the Research Agenda. *Language Learning*, 41, 469-512 [in English].
13. Dornyei, Z. (1994). Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom. *The Modern Language Journal*, 3, 273-284 [in English].
14. Gardner, R., & Lambert, W. (1959). Motivational variables in second language acquisition. *Canadian Journal of Psychology*, 4, 266-272 [in English].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 19.05.2021